

Rubrika: Kuram tas rūp

Nodarbinātie — valsts stūrakmens

Zūdot darbavietām, iznīkst arī apdzīvotu vietu ekosistēmas

Latvija ir vienīgā valsts Baltijā, kurā nodarbināto skaits 2022. gadā ir par 91 200 mazāks nekā tas bija 2005. gadā, savukārt Igaunijā to skaits ir par teju par 56 000, bet Lietuvā par 31 300 lielāks nekā pirms 17 gadiem.

Māris Ķirsons

Šādu pārsteidzošu un šokējošu ainu Saeimas Ilgtspējas attīstības komisijas sēdē, balstoties uz *Eurostat* datiem rādīja Latvijas Darba devēju konfederācija. Nodarbināto skaita izmaiņu dinamika rāda, ka visās Baltijas valstīs ekonomiskā recesija, kas izpaudās 2009. -2010. gadā, būtiski samazināja strādājošo skaitu — Latvijā pat par 220 600, Lietuvā par 198 200, bet Igaunijā par 95 300, tomēr jau 2011. gadā atsākas darbinieku skaita pieaugums. Igaunija tā dēvēto pirmskrīzes līmeni sasniedza jau teju 2017. gadā, Lietuva to pārsniedza tikai 2022. gadā, bet Latvijā vēl pat nav pietuvojusies 2008. gada strādājošo skaitam - 1.055 miljons cilvēku. Nereti, bet pamatoti, darba ņēmēju skaita samazinājumi tiek skaidroti ar inovācijām, tehnoloģisko progresu, zinātniski tehnisko revolūciju. Labi, bet vai tad Igaunija un Lietuva ir stāvējusi ārpus tehnoloģiju progresā? Nē nav! Spriežot pēc IKP uz vienu strādājošo var secināt pretējo – viņi mūs ir apsteiguši. Iespējams, ka atbildes jāmeklē Baltijas valstu politiku

atšķirībās, valdošo politiku pieņemtajos un arī nepieņemtajos lēmumos.

Nodokļu politikas efekts

Kā vienu no problēmjautājumiem Saeimas Ilgtspējas attīstības komisijas sēdē skaidroja LDDK prezidents Andris Bite, minot darbspēka nodokļu slogu. Proti, pie darba algas 500 eiro neto Latvijā darbspēka nodokļu izmaksas ir līdzīgas ar Igauniju, savukārt pie 1000 eiro neto algas Latvijā, darba devējs spiests samaksāt par 95 eiro vairāk nekā konkurents Lietuvā un par 158 eiro vairāk nekā konkurents Igaunijā. Pat viena gada ietvaros tā ir milzīga summa, kuru var «paņemt» vai nu uz darbinieku rēķina, kam pie vienādiem darba devēja izdevumiem valsts nodokļu politikas dēļ iznāk krietni mazāka neto alga, vai, ja darbinieks grib tikpat, cik kaimiņvalstīs – daļu algas noslēpt ēnu ekonomikas segmentā. Lielie uzņēmumi, kas nevar izmantot ēnu metodi, kādu mazumiņu var iekonomēt, neieguldot attīstībā, bet tā ir īstermiņa ekonomija uz nākotnes konkurētspējas rēķina «Tādam ražotājam, kā SIA Karavela, nodrošināt tādu pašu algu, kā līdzīgam uzņēmumam Igaunijā, gadā izmaksā par aptuveni 800 000 eiro vairāk,» skaidroja A. Bite. Tika secināts, ka Latvijas darbspēka nodokļu sistēma burtiski «spiež» uzņēmējus Latvijā vairāk orientēties uz zemākas pievienotās vērtības un no tā izrietošo zemo algu segmentu, bet, ja ir vēlme strādāt augstākas pievienotās vērtības un no tā izrietoša augstāka atalgojuma segmentā, tad labāk izvēlēties citu valsti. Un, kā var secināt no rezultātiem, uzņēmēji ir pakļāvušies šim spiedienam – IKP uz nodarbināto Latvijā ir zemākais Baltijā

un, kas ir vēl nepatīkamāk – relatīvi mazā nodarbināto personu īpatsvara dēļ pozīcijā IKP uz iedzīvotāju atpaliem vēl vairāk. No tā rodas vairākas pozīcijas, kuras sākas ar vārdiem, kam sakne ir “zems” - zemāks vidējais atalgojums, neraugoties uz augstākām nodokļu efektīvajām likmēm zemi nodokļu ieņēmumi, zems atalgojums pedagogiem, mediķiem, drošības iestāžu darbiniekiem, zemas pensijas, zema valsts spēja ieguldīt infrastruktūrā u.c. Uzņēmēju skatījumā būtiskākā nelabvēlīgā ietekme uz ekonomiku nodokļu jomā ir Latvijā piemērotais iedzīvotāju ienākuma nodokļa diferencētais neapliekamais minimums, kas ļoti strauji audzē nodokļu slogu jau pie vidējā atalgojuma, savukārt augstāka atalgojuma izmaksu papildus sadārdzina arī progresīvās likmes, kas, turklāt, nemazina nevienlīdzību, jo ir saistītas ar atalgojuma lielumu, nevis ienākumiem uz māsaimniecības locekli. Līdz ar to tie uzņēmējdarbības segmenti, kas rada pietiekami augstu pievienoto vērtību, lai varētu maksāt kvalificētiem darbiniekiem pievilcīgi algu, vairāk izvietojas kaimiņvalstīs, savukārt Latvijā vairāk koncentrējas uzņēmējdarbības segmenti ar zemāku pievienoto vērtību un attiecīgi zemāku atalgojumu, kas nav labs vilcējspēks diasporā dzīvojošo tautiešu atgriešanai Latvijā. Gluži pretēji – daudzi jaunie ļaudis, kuri Latvijā ieguvuši izglītību un kvalifikāciju, relatīvi zemā [neto] atalgojuma dēļ izvēlas strādāt un dzīvot citur. Iespējams, ka tā ir viena no atbildēm attiecībā uz darba ņēmēju skaita nepietiekamo pieaugumu. Pēc LDDK aplēsēm Latvijā vajadzētu būt nodarbinātiem apmēram 900 000 cilvēku, bet oficiāla statistika tik lielu skaitli nerāda. Vēl vairāk Finanšu ministrija prognozē, ka Latvijā kopējais nodarbināto skaits tuvāko gadu laikā pat saruks deviņdesmito gadu “demogrāfiskās bedres” iespaidā. Vai kaut ko tamlīdzīgu

prognozē kaimiņvalstu valdības, ziņu gan nav. Tomēr jautājums paliek - vai tas nozīmē, ka darba vietu Latvija kļūs vēl mazāk, kas gadījumā, ja arī nākotnē gadās kāda «ķibelīte» — recesijas izskatā, varētu ļoti nelabvēlīgi atsaukties uz valsts maksātspēju, vai, varbūt, ir gaidāma augsta līmeņa digitalizācijas un robotizācijas ienākšana, vai arī turpināsies līdzšinējās nodokļu politikas un birokrātisko šķēršļu iedibinātā paradigma — pensijas vecumu sasniegs un dosies pelnītā atpūtā daudz vairāk ļaužu, nekā ienāk darba tirgū? Protams, ir jau vēl pavisam cits pieņemams — izskaidrojums — jaunieši iegūst diplomus profesijās, kas pašreizējā Latvijas tautsaimniecībā nav pieprasīti un viņiem ir tikai trīs iespējas — sameklēt darbu profesijā ārzemēs un pelnīt kvalifikācijai atbilstīgu algu, palikt strādāt Latvijā, bet ne savā specialitātē un pelnīt relatīvi maz, vai strādāt ne savā specialitātē ārzemēs un, iespējams, pelnīt vairāk nekā Latvijā. Vienlaikus ļoti daudzi darba devēji nemitīgi runā par to, ka viņiem trūkst darba roku. Paradoksāla situācija!

Birokrātijas džungļi

Lai arī Latvijā jau gadiem ilgi tiek runāts par birokrātijas samazināšanu un procesu vienkāršošanu, tomēr, ja arī ir kādi veiksmes stāsti ir, tad ietekme uz kopējo ainu ir salīdzinoši neliela, jo tos ar lielu pārsvaru pārmāc stāsti par to, ka projektēšanas darbi ar visiem saskaņojumiem būvvaldē pat nelielam mājokļa remontam, nemaz nerunājot par vienkārša angāra būvi, aizņem līdz pat diviem gadiem, dažreiz vēl ilgāk. Pieskaitot vēl vienu gadu būvniecībai, laiks ir ļoti ilgs, kas atbaida investorus, kuri vēlētos ieguldīt, radīt jaunas darba

vietas. Kurš to nezina?! Bet ja zina - tad kāpēc šim jautājumam neķeras klāt un neveic attiecīgas pārmaiņas? Nav ieinteresētības? Varbūt! Vai arī tiem, kuriem ir vara, nav izpratnes, ko un kā varētu darīt situācijas uzlabošanai? Varbūt. Bet varbūt ir ieinteresētība to visu saglabāt, jo vienkāršojot procesus varētu samazināties gan birokrātijai deleģētā vara, gan nepieciešamība pēc tik lielas ierēdņu armijas, kā rezultātā kāds reformators pats varētu zaudēt jauku vietni un būtu spiests pāriet uz darbu privātajā sektorā? Cik ilgi vēl turpināsies šīs politiķu skaļi paustās runas: gaidām investorus, kas veido kvalitatīvas darba vietas ar augstu pievienoto vērtību, bet realitātē gaidām pavisam ko citu. Un, ja arī kāds tomēr ir gatavs šeit ieguldīt, tad viņš tiek «iesūts» mākslīgi radītos birokrātiskajos džungļos, kuru radīšana un uzturēšana parasti tiek pamatota ar Eiropas Savienības prasībām. Ja tas tiešām būtu patiesība, tad tādām vajadzētu būt arī Igaunijā un Lietuvā, bet tur nez' kāpēc tā nav! Vai kaut ko var mainīt?! Protams, ka var ir vajadzīga tikai gribēšana!

Darba vieta — valsts pamats

Ir vienkārša saikne, - ja cilvēkam ir darbs, tad viņam ir arī alga, kuru viņš tērē ne tikai tam, lai apmaksātu savus eksistences tēriņus, bet arī lai kopā ar pirkumiem maksātu visa veida patēriņa nodokļus — akcīzes, dabas resursu, pievienotās vērtības nodokli, ko savukārt valsts — politiķi pārdala sabiedrībai vajadzīgu pakalpojumu sniegšanai. Ja nav darba vietas un pēc brīža ir no cilvēkiem atbrīvota teritorija, kuru pēc saviem likumiem pārvalda mamma Daba un tur nav vajadzīgs ne policists, ne skolotājs, ne ārsts. Secinājums -

valsts politikai ir jābūt vērstai uz esošo darba vietu saglabāšanu, nevis tikai un vienīgi uz to likvidāciju, ieviešot dažādus nosacījumus vai nesaprātīgi paaugstinot prasības. Līdztekus būtu jāmeklē «formulas» kā piesaistīt investīcijas, kas būtu vērstas uz pasaules tirgū konkurētspējīgu preču ražošanu un pakalpojumu sniegšanu. Divritenis nav jāizgudro, tas atrodams tepat kaimiņos - Igaunijā vai Lietuvā. Nav vajadzīga formas kopija, bet gan ideja un vēlme būt par valsti, kurā cilvēki strādā, dzīvo un turpinās! Attaisnojumu meklēšana, kāpēc nevar mainīt nodokļu un visas citas politikas, kā arī attieksmi pret uzņēmējdarbību, vien noved lielākā atpalcībā ne tikai no kaimiņiem, bet pat no saviem priekštečiem.

Pašreizējos ģeopolitiskajos apstākļos neko nedarīt vienkārši vairs nevar atļauties, bet politiķi nāk un iet. Kuram tas rūp? Mums visiem, kuri dzīvo un strādā Latvijā un nevēlas pamest šo zemi.